

**ГЛАВНА ОДГАЈИВАЧКА ОРГАНИЗАЦИЈА
ИНСТИТУТ ЗА СТОЧАРСТВО
БЕОГРАД-ЗЕМУН**

**СТРУЧНИ ИЗВЕШТАЈ И РЕЗУЛТАТИ ОБАВЉЕНИХ ПОСЛОВА
КОНТРОЛЕ СПРОВОЂЕЊА ОДГАЈИВАЧКОГ ПРОГРАМА У 2024.
ГОДИНИ**

КОЗАРСТВО

Београд, 2025

УВОД

У **2024.** години, Институт за сточарство обавио је послове контроле за спровођење одгајивачког програма у козарству, предвиђене Уредбом о утврђивању Годишњег програма мера за спровођење одгајивачког програма за **2024.** годину, и као резултат контроле одгајивачких организација којима су конкурсом одобрена средства за спровођење селекцијских мера, прегледа матичне евиденције, контроле рада одгајивачких организација и обраде података, установљено је следеће:

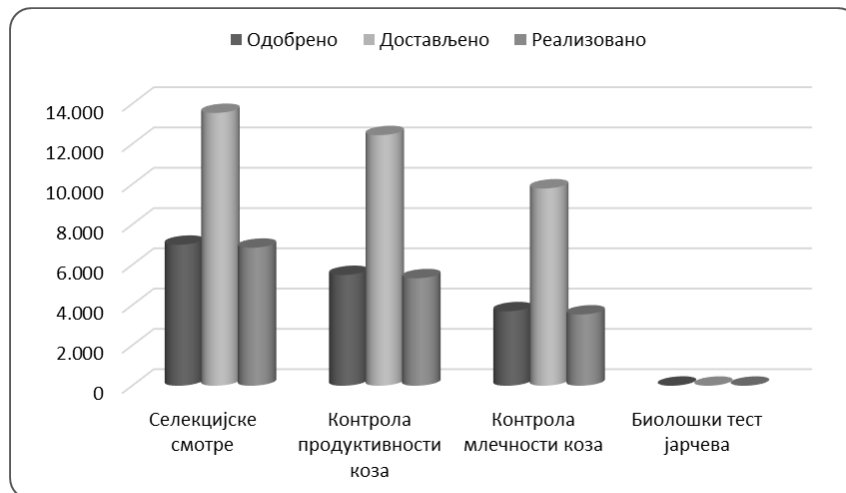
- конкурсом су одобрена средства за спровођење селекцијских мера код **45** основних одгајивачких организација, при чему су све оствариле право на одобрена средства у одређеном обиму, што је реализација од **100%**,
- селекцијске смотре су извршене на укупно **13.544** грла оба пола, од чега је реализовано **6.851**. У односу на број селекцијских смотри одобрен конкурсом (**7.000** грла), реализација је нешто мања, односно план је остварен са **97,87%**,
- контрола продуктивности извршена је на укупно **12.442** грла коза, од чега је реализовано **5.336**. Планом је било предвиђено да се контрола продуктивности обави на укупно **5.500** грла, при чему је реализовано **97,02%**,
- планирани обим контрола млечности од **3.700** грла (колико је било одобрено конкурсом) реализован је са **95,62% (3.538** грла),
- у **2024.** години планирана су **4** биолошка теста приплодњака од чега је реализовано **3**, што је реализација од **75%**.

У табели **1** дат је приказ одобрених и реализованих селекцијских мера за спровођење одгајивачког програма у козарству у **2024.** години.

Табела 1. Приказ мера за спровођење одгајивачког програма у 2024. години
Table 1. Selection measures - number of granted, submitted and realized selection measures in 2024

Селекцијска мера Selection measure	Одобрено уговорима Granted by contracts	Достављено Submitted	Реализовано Realized	Реализовано у односу на одобрено, % Realized in relation to granted, %
1	2	3	4	4:2
Селекцијска смотра коза Selection and evaluation of goats	7.000	13.544	6.851	97,87
Контрола продуктивности коза Control of goats' productivity	5.500	12.442	5.336	97,02
Контрола млечности коза Control of goats' milk performance	3.700	9.795	3.538	95,62
Биолошки тест јарчева Biological testing of bucks	4	3	3	75

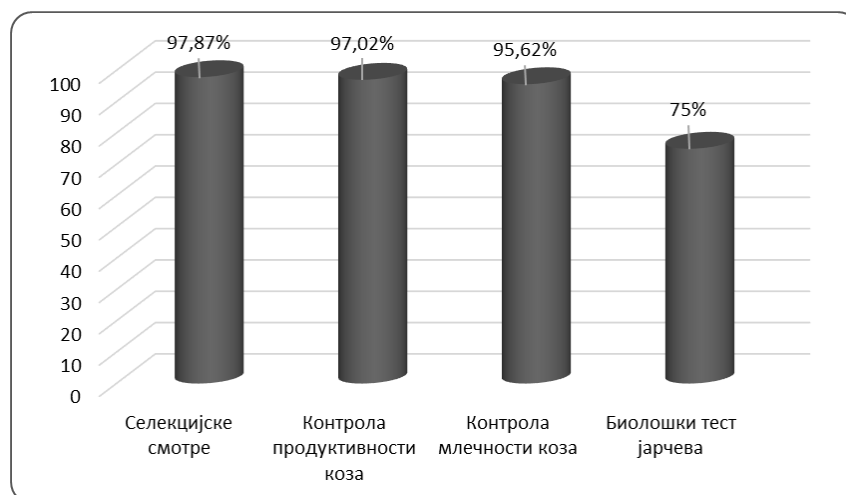
Основне одгајивачке организације које нису биле обухваћене Уредбом о утврђивању Годишњег програма мера за спровођење одгајивачког програма за **2024.** годину у козарству доставиле су селекцијске смотре уматичених грла коза које су извршене на укупно **2.373** грла (**2.298** коза и **75** јарчева).

Legend: Селекцијске смотре коза/ Selection and evaluation of goats; Контрола продуктивности коза/ Control of goat production performance; Контрола млечности/ Milk performance control

Графикон 1. Број одобрених, достављених и реализованих селекцијских мера

Graph 1. Number of granted, submitted and realized selection measures

Legend: Селекцијске смотре коза/ Selection and evaluation of goats; Контрола продуктивности коза/ Control of goat production performance; Контрола млечности/ Milk performance control;

Графикон 2. Процентуални однос реализованих селекцијских мера

Graph 2. The percentage ratio of realized selection measures

СЕЛЕКЦИЈСКЕ СМОТРЕ

У табели 2 приказане су селекцијске смотре квалитетних приплодних грла коза које су биле обухваћене Уредбом о утврђивању Годишњег програма мера за спровођење одгајивачког програма за **2024.** годину, по окрузима, генотиповима и категоријама.

Табела 2. Број староуматичених, новоуматичених и излучених грла коза и приплодног подмлатка, по окрузима и генотиповима у 2024. години
 Table 2. Number of goats under selection control by districts and genotypes in 2024

Округ/ District	Генотип/ Genotype*	Категорија/Category				
		Староуматичене (C)/ Does 1**	Новоуматичене (H)/ Does 2**	Укупно (C+H)/ Total (C+H)	Излучене/ Culled	Приплодни подмладак/ Breeding kids and yearlings
мачвански	A	103	34	137	6	47
укупно/total		103	34	137	6	47
подунавски	A	65	1	66	18	25
укупно/total		65	1	66	18	25
браничевски	A	614	141	755	345	255
	СБ	62	-	62	-	-
укупно/total		676	141	817	345	255
шумадијски	A	298	23	321	66	213
укупно/total		298	23	321	66	213
борски	A	104	62	166	1	40
укупно/total		104	62	166	1	40
зајечарски	A	395	75	470	140	187
	СБ	29	-	29	7	27
	Б	50	29	79	16	4
укупно/total		474	104	578	163	218
златиборски	A	275	35	310	68	137
укупно/total		275	35	310	68	137
рашки	A	570	209	779	38	416
укупно/total		570	209	779	38	416
расински	A	1.809	291	2.100	573	551
	СБ	107	30	137	19	30
	Б	50	20	70	-	-
укупно/total		1.966	341	2.307	592	581
нишавски	A	1.236	256	1.492	169	582
	Б	231	85	316	11	137
укупно/total		1.467	341	1.808	180	719
пиротски	A	1.131	124	1.255	533	629
	Б	79	7	86	3	49
укупно/total		1.210	131	1.341	536	678
јабланички	A	264	45	309	11	142
укупно/total		264	45	309	11	142
пчињски	A	2.419	499	2.918	154	1.383
	Б	4	-	4	7	-
	С	136	29	165	65	53
укупно/total		2.559	528	3.087	226	1.436
београдски	A	1.043	111	1.154	151	452
	С	16	7	23	4	21
укупно/total		1.059	118	1.177	155	473
укупно за све округе/total for all districts		11.090	2.113	13.203	2.405	5.380

*Генотип/Genotype: А – алпина/Alpine; С – санска/Saanen; СБ – српска бела/Serbian White goat; Б – балканска/Balkan goat; **Does 1 refers to mature herd book animals; Does 2 refers to primiparous does first time registered in herd book

***У табели је приказан само број староуматичених, новоуматичених и излучених грла коза и приплодног подмлатка код којих је ова селекцијска мера реализована, односно који су доставиле основне одгајивачке организације које су оствариле права на одобрена

средства/Table shows only the number of goats under selection control in which this selection measure was realised.

Табела 3. Однос броја староуматичених, новоуматичених, излучених и грла коза женског приплодног подмлатка по расама у 2024. години

Graph 3. Relation of different categories of does under selection control by genotype in 2024

Генотип/Genotype Категорија/Category	Алпина/Alpine	Санска/Saanen	Балканска/ Balkan goat	Српска бела/Serbian White goat
Староуматичене/Does 1	10.326	152	414	198
Новоуматичене/Does2	1.906	36	141	30
Излучене/Culled	2.273	69	37	26
Приплодни подмладак/ Breeding kids and yearlings	5.059	74	190	57

На основу података приказаних у табели **2** може се видети да је реализованим селекцијским смотрама било обухваћено **11.090** староуматичених грла, **2.113** новоуматичених грла, **2.405** излучених грла и **5.380** грла одабраног приплодног подмлатка женског пола у свим окрузима. Највећи укупан број уматичених грла коза евидентиран је у пчињском округу, а следе га расински, нишавски, пиротски и београдски округ. У пчињском округу је утврђен и највећи број новоуматичених грла коза (**528**). У погледу односа староуматичених и новоуматичених грла, у **2024.** години новоуматичена грла коза чинила су **16%** укупног броја уматичених грла, што је ниже него у претходној години (**21,91%**). Однос новоуматичених и излучених грла био је **0,9:1**. Када је у питању приплодни подмладак у **2024.** години одабрано је **32,21%** више грла у односу на претходну годину.

Посматрано по расама (табела **3**), у **2024.** години, као и претходних година, најбројнија су грла алпино расе (**12.232** грла), док је код балканске, српске беле и санске расе тај број био далеко мањи (**555, 228** и **188** редом). У **2024.** години, однос новоуматичених и излучених грла био је неповољан код алпске и санске расе и износио је **0,8:1** и **0,5:1**. Код балканске и српске беле расе однос новоуматичених и излучених грла био је **3,8:1** и **1,1:1**. Алпино раса коза била је заступљена у свим обухваћеним окрузима, балканска коза се налазила на подручју зајечарског, расинског, нишавског, пиротског и пчињског округа, српска бела коза је била присутна у браничевском, зајечарском и расинском, а санска коза у пчињском и београдском округу.

У перспективи гајења, алпска раса је опет најбројнија са **5.059** грла одабраног приплодног подмлатка женског пола (табела **3**), што износи **41,35%** укупног броја уматичених грла ове расе обухваћених смотром, а што је за **11,6%** више него претходне године. Код балканске козе одабрано је **190** грла женског приплодног подмлатка, што је **34,23%** тренутног броја уматичених грла ове расе у смотрама. Код српске беле козе, одабрано је за даљи приплод **57** грла женског приплодног подмлатка, што чини око **25%** од тренутног броја уматичених грла у смотрама, док код санске козе број одабраног женског подмлатка за приплод (**74** грла) чини **39,36%** укупног броја уматичених грла у смотрама.

У табели **4** приказане су селекцијске смотре квалитетних приплодних грла јарчева који су били обухваћени програмом мера за спровођење одгајивачког програма у **2024.** години, по окрузима, генотиповима и категоријама.

Табела 4. Број уматичених и излучених јарчева и мушког приплодног подмлатка, по округима и генотиповима у 2024. години

Table 4. Number of bucks under selection control by districts and genotypes in 2024

Округ/ District	Генотип/ Genotype*	Категорија/Category				
		Староуматичени (C)/ Bucks 1**	Новоуматичени (H)/ Bucks 2**	Уматичени/ Breeding bucks (C+H)	Излучени/ Culled bucks	Приплодни подмладак/ Breeding kids and yearling bucks
мачвански	A	2	-	2	1	1
укупно/total		2	-	2	1	1
подунавски	A	2	-	2	-	4
укупно/total		2	-	2	-	4
браничевски	A	19	-	19	4	31
	СБ	1	-	1	-	2
укупно/total		20	-	20	4	33
шумадијски	A	13	2	15	8	57
укупно/total		13	2	15	8	57
борски	A	2	1	3	-	5
укупно/total		2	1	3	-	5
зајечарски	A	13	5	18	4	18
	СБ	1	-	1	-	4
	Б	1	-	1	-	1
укупно/total		15	5	20	4	23
златиборски	A	4	1	5	6	21
укупно/total		4	1	5	6	21
рашки	A	13	2	15	4	63
укупно/total		13	2	15	4	63
расински	A	40	16	56	32	108
	СБ	4	-	4	1	5
	Б	3	-	3	2	-
укупно/total		47	16	63	35	113
нишавски	A	34	6	40	6	59
	Б	8	-	8	1	8
укупно/total		42	6	48	7	67
пиротски	A	37	6	43	12	36
	Б	3	-	3	-	5
Укупно/total		40	6	46	12	41
јабланички	A	1	5	6	-	8
Укупно/total		1	5	6	-	8
пчињски	A	46	3	49	6	410
	С	1	1	2	-	27
укупно/total		47	4	51	6	237
београдски	A	40	2	42	17	77
	С	2	1	3	-	2
укупно/total		42	3	45	17	79
укупно за све округе/total for all districts		290	51	341	104	752

*Генотип/Genotype: А – алпина/Alpine; С – санска/Saanen; СБ – српска бела/Serbian White goat; Б – балканска/Balkan goat; ** Bucks 1 refers to mature herd book animals; Bucks 2 refers to young animals first time registered in herd book

**У табели је приказан само број уматичених и излучених јарчева и мушког приплодног подмлатка код којих су селекцијске мере реализоване, односно који су

доставиле основне одгајивачке организације које су оствариле права на одобрена средства/Table shows only the number of goats under selection control in which selection measures were realised.

Табела 5. Однос броја староуматичених, новоуматичених, излучених грла јарчева и мушког приплодног подмлатка по расама у 2024. години

Graph 5. Relation of different categories of bucks under selection control by genotype in 2024

Генотип/Genotype Категорија/Category	Алпино/Alpine	Санска/Saanen	Балканска/ Balkan goat	Српска бела/Serbian White goat
Староуматичени/Bucks 1	266	3	15	6
Новоуматичени/Bucks 2	49	2	-	-
Излучени/Culled	100	-	3	1
Приплодни подмладак/ Breeding kids and yearlings	898	29	14	11

Како се може видети из података приказаних у табели **4** укупан број уматичених приплодних грла јарчева обухваћених реализованим смотрама у **2024.** години износио је **358 341** и био је нижи за око **0,5%** у односу на претходну годину. Новоуматичена грла чинила су **14,9%** укупног броја уматичених приплодњака, док је однос новоуматичених и излучених грла био неповољан и износио **0,5:1**. У погледу расне структуре (табела **5**) доминирају приплодњаци алпино расе, док је најмање јарчева санске расе (**5** грла). У **2024.** години није било новоуматичених јарчева балканске и српске беле расе.

У табелама **6** и **7** приказано је, по окрузима и расама, бројно стање квалитетних приплодних грла коза које су биле обухваћене програмом мера за спровођење одгајивачког програма у петогодишњем периоду.

Табела 6. Бројно стање грла коза (♀) обухваћених селекцијским смотрама по окрузима у периоду од 2020. до 2024. године

Table 6. Number of goats (♀) under selection control in the period 2020 to 2024, by districts

Округ/ district	број грла по годинама/number of heads by years				
	2020.	2021.	2022.	2023.	2024.
мачвански	48	53	69	109	137
колубарски	141	96	78	-	-
подунавски	-	-	65	81	66
браничевски	415	641	827	912	817
шумадијски	302	315	331	367	321
борски	-	21	50	85	166
зајечарски	851	663	653	610	578
златиборски	307	142	138	139	310
рашки	588	653	743	684	779
расински	2.044	2.149	2.263	2.586	2.307
нишавски	1.284	1.532	1.612	1.111	1.808
пиротски	1.281	1.310	1.395	1.540	1.341
јабланички	-	267	282	275	309
пчињски	2.159	2.407	2.652	2.827	3.087
београдски	1.431	1.793	1.486	1.399	1.177

Табела 7. Бројно стање грла коза (♀) обухваћених селекцијским смотрама по расама у периоду од 2020. до 2024. године

Table 7. Number of goats (♀) under selection control in the period 2020 to 2024, by genotypes

Година / Year Генотип / Genotype	2020.	2021.	2022.	2023.	2024.
Алпина/ <i>Alpine</i>	10.162	11.312	11.745	11.924	12.232
Санска/ <i>Saanen</i>	276	228	245	231	188
Балканска/ <i>Balkan goat</i>	245	355	463	321	555
Српска бела/ <i>Serbian White goat</i>	168	147	191	249	228

Посматрајући по окрузима (табела 6), највећи број уматичених грла коза налази се у пчињском (**3.087**) и расинском (**2.307**) округу, након чега следе нишавски, пиротски и београдски округ са **1.808**, **1.341** и **1.177** грла, редом. Бројчано најмањи матични запат коза регистрован је у подунавском округу, са **66** уматичених грла. У посматраном периоду у три округа (мачвански, борски и пчињски) забележен је тренд повећања броја грла коза под контролом производних својстава, док је у преосталих 12 округа присутан тренд стагнације, смањења или извесног осцилирања броја уматичених грла из године у годину. Континуирана стопа смањења регистрована је у зајечарском округу, док у колубарском округу уопште није било уматичених грла коза обухваћених смотрама јер ниједна основна одгајивачка организација није конкурисала по Уредби о утврђивању Годишњег програма мера за спровођење одгајивачког програма за **2024.** годину.

У погледу расног састава (табела 7), алпина је најбројнија у свим посматраним годинама, са тенденцијом пораста из године у годину. Затим следи балканска раса, чији број такође показује тенденцију постепеног пораста, изузев извесног смањења у **2023.** години, при чему је за посматрани период остварено повећање од око **127%**, односно број грла је увећан више од два пута. Број грла санске козе осцилирао је током петогодишњег периода, при чему је ова раса бројала највећи број уматичених грла у **2020.** години, након чега је дошло до извесног смањења њеног броја. Санска раса је била бројчано најмања у **2024.** години. Српска бела коза је имала тенденцију пораста бројног стања до **2023.** године, док је у **2024.** години регистрован пад броја грла ове расе обухваћених Уредбом о утврђивању Годишњег програма мера за спровођење одгајивачког програма.

Укупан број уматичених приплодних грла коза и јарчева обухваћених реализованим селекцијским смотрама у петогодишњем периоду приказан је у табели 8.

Табела 8: Укупан број коза и јарчева обухваћених селекцијским смотрама у периоду од 2020. до 2024. године

Table 8: Total number of goats and bucks under selection control in the period 2020 to 2024

Година / Year	2020.	2021.	2022.	2023.	2024.
Козе/ <i>Does</i>	10.851	12.042	12.644	12.725	13.203
Јарчеви/ <i>Bucks</i>	368	392	375	317	341
Укупно/ <i>Total</i>	11.219	12.434	13.019	13.042	13.544

Као што се може видети из података приказаних у табели 8, постоји тренд повећања величине матичног запата коза које су биле обухваћене програмом мера за спровођење одгајивачког програма у периоду од **2020.** до **2024.** године. У посматраном петогодишњем периоду, остварен је раст укупног броја уматичених грла коза оба пола за **20,7%**, док је у **2024.** години било за око **3,8%** више грла у односу на **2023.** годину.

ПРОИЗВОДНОСТ КОЗА

Праћење производних особина коза и њихова процена, основа су успешног селекцијског рада. Немогуће је очекивати било какав селекцијски напредак без потпуног увида у производне вредности матичне популације, било да се ради о производњи млека или меса.

Контрола продуктивности коза

У циљу контроле продуктивности и тестирања коза, а тиме и селекције, обавезно је спровођење следећих мера:

- контрола масе тела одраслих коза
- контрола плодности одраслих коза
- контрола масе тела јаради при рођењу
- контрола масе тела јаради у узрасту од 30 дана
- контрола масе јаради тела при одлучењу

Резултати продуктивности коза, исказани кроз просечне вредности телесне масе одраслих грла коза, плодност коза и телесне масе јаради при рођењу, у узрасту од 30 дана и при одлучењу, по одгајивачким организацијама, дати су у табели 9.

Табела 9. Резултати контроле продуктивности коза

Table 9. Results of the productivity control of goats

Основне одгајивачке организације/ Breeding organizations	Генотип/ Genotype	Бр. грла/ No. of heads	Телесна маса коза/ body mass of goats (kg)	Плодност Fertility	Маса тела јаради/body mass of kids (kg)		
					при рођењу/ at birth	30 дана/age of 30 days	при одлучењу/at weaning
„Лане-ин“	A	137	49	1,6	2,5	8,3	16,5
„Агро Вук“	A	66	45	2	2,5	7,7	16,6
ЗЗ „Дунав-Млава“	A	105	53	1,7	3,1	-	-
„Икс Плус“	A	213	54	1,6	2,1	8,6	16
„Канцеларија за пољопривреду Жагубица“	A	31	51	1,7	2,8	7,7	16,3
„Мима, Драги и Славиша“	A	75	45	1,4	2,7	9,2	19,7
УОГСР „Шумадија“	A	295	55	1,8	2,5	9,8	20
„Аграр Пореч“	A	152	51	1,4	2,1	10,6	19,5
УОГСР „Бор“	A	11	48	1,5	2,7	5,6	15,2
„Зоотим“	A	120	53	1,3	2,7	8,5	17,6
„Ген“ ДОО	A	325	45	1,6	2,9	7,6	16,5
	СБ	29	40	1,9	2,6	6,8	16
	Б	79	40	1,5	2,1	6,4	14,6
„Агро-Услуге плус“	A	164	64,6	1,5	2,4	8,3	21

Козарство/Goat breeding

„Агро Борава“ ДОО	А	136	48	1,3	2,7	6,8	15,3
„Западна Морава 2008“	А	166	50	1,4	2,2	8	18,6
ЗЗ „Никољача“	А	434	50	1,2	1,4	6,3	20,3
„Зоо оквир мат“	А	86	51	1,4	2,2	7,2	-
ВС „Варварин“	А	50	44	1,3	2,7	7,3	21,4
„Врбница Селект“	А	1.132	48	1,5	2,9	7,6	14,7
	СБ	137	45	1,5	3	7,3	14,4
	Б	70	42	1,5	2,9	7	14,7
„Агромс“	А	149	49	1,5	2,8	9,8	20
УОГ „Мимс“	А	513	45	1,5	2,7	9,1	20
„Зоо селек центар“	А	205	49	1,5	2,9	10,2	20,5
„Јевтић аграр“	А	77	61	1,9	2,4	8,2	15,8
„ВСТ Селект“	А	612	48	1,2	1,9	6,6	17,8
„Аграрсервис тим“	А	114	41	1,5	3,4	8,1	14,9
„Просперитет плус“	А	170	48	1,5	2,2	7,3	16,5
ВС „Сврљиг“	А	94	44	1,2	1,9	5,1	15,5
	Б	182	42	1	1,7	4,7	14,6
„Мат Ђорђевић“	А	48	44	1,5	2,2	7,3	16,7
УС „Пастир“	А	297	43	1,4	3,1	8,7	17,2
	Б	134	39	1,1	2,4	7,3	16
„Стадо“ доо	А	261	45	1,6	3	6,9	17,1
	Б	86	40	1,3	2,9	6,8	16,2
„Демивет“ доо	А	367	45	1,6	2,5	7,3	16,9
ВК „Пирот“	А	399	45	1,5	2,5	8,4	18,4
Удружење „Аграр- Бабушница“	А	121	43	1,8	2,9	5,9	14,8
„Зоотехник 010“	А	107	44	1,3	2,6	9,9	19,6
ВС „Милош-вет двм“	А	309	41	1,2	3,3	7,1	17,4
ВС „Врање“	А	450	43	1,2	2,9	8	14,2
„О-Рук“	А	27	48	1,6	2,9	8,7	17,3
„Општинска управа општине Босилеград“	А	35	43	1,5	2,5	7,2	16,1
	Б	4	45	1,3	2,4	6,8	15,2
ВС „Бујановац“	А	2.259	51	1,6	3	8,5	18,7
	С	230	54	1,7	3,3	9,1	19,1
ЗОО „Агро-мат“	А	41	52	1,3	3,3	9,1	19,5

„Фармер консалтинг“	A	110	52	1,6	3,2	8,1	17,8
	C	8	56	1,4	3,3	8	18,2
„ИПН“	A	137	67	1,2	2,7	8,8	22,4
33 „Влашка“	A	250	56,9	1,4	2,8	7,6	16
„Бовис“ доо	A	436	43	1,7	3,2	6,8	17,6
	C	25	54	1,7	3,4	7,1	17,7
„Jerry catering service“	A	172	47	1,5	2,5	9,9	20,2

*Генотип/Genotype: A – алпина/Alpine; C – санска/Saanen; CB – српска бела/Serbian White goat; Б – балканска/Balkan goat

**У табели су приказани резултати конзтоле продуктивности коза само за основне одгајивачке организације код којих је ова селекцијска мера реализована, односно које су оствариле право на одобрена средства/Table shows results of productivity control only for breeding organizations in which this selection measure was realized.

Контрола млечности коза

Контрола млечности коза подразумева прикупљање података о произведеној количини и квалитету млека. Обавезна је селекцијска мера за сва грла у матичном запату која се музу.

Уважавајући препоруке ICAR-а, контрола млечности коза обавља се АТ методом, при којој се у месечним интервалима мери количина млека коза у стаду, наизменично при јутарњој и вечерњој мужи, и у узетом узорку, одређују садржај масти и протеина.

Контролом млечности у козарству су обухваћене следеће особине:

- Трајање лактације
- Количина млека у лактацији
- Садржај млечне масти у млеку
- Садржај протеина у млеку

Праћење и контрола производних особина млечности од великог је значаја у програмима селекције, јер заједно са подацима о самим грлима доприноси оцени њихове приплодне вредности. Осим тога, редовна контрола млечности је неопходна и ради прилагођавања што оптималније исхране коза.

Просечне вредности дужине лактације, количине млека у лактацији, дневне количине млека и процента млечне масти и протеина у млеку коза, по одгајивачким организацијама, дате су у табели 10.

Табела 10. Резултати контроле млечности коза
Table 10. Results of the milk recording control of goats

Основне одгајивачке организације/ Breeding organizations	Генотип/ Genotype	Број грла/ No.of heads	Дужина лактације (дана)/ Lactation duration (days)	Укупна количина млека/ Total milk yield (kg)	Дневна количина млека/Daily milk yield (kg)	Млеч. маст/ Milk Fat (%)	Протеин / Protein (%)
„Лане-ин“	A	95	245	558,5	2,28	3,4	3,2
„Агро Вук“	A	52	189	491,4	2,6	3,6	3,1
33 „Дунав- Млава“	A	89	199	439,5	2,2	3,1	2,6

Козарство/Goat breeding

„Икс плус“	A	34	197	451,5	2,3	3,7	3,3
„Канцеларија за пољопривреду Жагубица“	A	31	169	351,4	2,1	3,2	3,1
УОГСР „Шумадија“	A	324	216	552,7	2,6	3,9	3,1
„Аграр-Пореч“	A	89	232	292,6	1,26	3,5	3,1
УОГСР „Бор“	A	10	220	464	2,11	3,9	3,14
„Зоотим“	A	91	308	585	1,9	3,9	3,3
„Ген“ ДОО	A	310	259	639,6	2,5	4	3,3
	B	45	246	498,2	2	4,2	3,1
	CB	29	247	564,7	2,3	4,3	3,5
„Агро-Услуге плус“	A	156	245	571,5	2,3	3,7	3,1
„Агро Борава“ ДОО	A	136	257	325,7	1,3	3,5	2,9
„Западна Морава 2008“	A	137	286	567,5	2	3	2,8
33 „Никољача“	A	231	255	633,6	2,5	3,4	3,4
„Зоо оквир мат“	A	35	189	438,4	2,3	3,4	2,8
BC „Варварин“	A	44	173	412,8	2,4	3,4	3,2
„Врбница Селект“	A	438	241	569,5	2,36	4	3,3
	CB	53	214	456	2,1	3,8	3,3
„Агромс“	A	162	243	486,8	2	3,7	3,3
УОГ „Мимс“	A	406	268	584,8	2,2	3,7	3,5
„Зоо селек центар“	A	224	249	500,6	2	3,7	3,2
„Јевтић аграр“	A	67	197	344,1	1,75	3,5	3
„ВСТ Селект“	A	612	186	422,6	2,3	4,4	3,2
„Аграрсервис тим“	A	105	239	404,5	1,7	3,53	2,8
„Просперитет плус“	A	87	175	398,3	2,3	3,5	3,2
BC „Сврљиг“	A	38	211	392,5	1,9	3,9	3,3
	B	182	190	217,9	1,14	4,75	3,3
„Мат Ђорђевић“	A	44	206	339	1,6	3,6	3,1
УС „Пастир“	A	279	194	437,3	2,3	3,6	3
	B	134	188	230,3	1,23	3,8	3
„Стадо“	A	261	190	581,3	3	4,4	3,2
	B	19	133	279,7	2,1	3,5	3,2
„Демивет“ ДОО	A	331	251	444,1	1,8	4,4	3

ВК „Пирот“	A	358	191	380,4	2	3,4	3,3
Удружење „Аграр- Бабушница“	A	128	235	423,9	1,8	4,4	3,3
„Зоотехник 010“	A	109	183	372,5	2	3,6	3,1
ВС „Милош-вет двм“	A	226	173	340,6	2	3,6	3,1
ВС „Врање“	A	216	180	409,8	2,3	3,8	3,7
„О-Рук“	A	24	208	399,5	1,9	3,9	3,2
ВС „Бујановац“	A	2.083	189	527,5	2,8	3,6	3,2
	C	165	191	672,4	3,5	3,5	3,2
ЗОО „Агро-мат“	A	56	178	449,6	2,5	3,4	3,1
„Фармер консалтинг“	A	103	174	512,5	2,9	3,5	3,1
	C	8	179	535,9	3	3,4	3,2
ЗЗ „Влашка“	A	261	202	516,9	2,5	3,8	3,3
„Бовис“ доо	A	423	245	601	2,4	3,7	3,2
	C	22	219	570,9	2,6	3,8	3,2
УОГСР „Пружатовац“	A	26	198	553,2	2,8	3,9	3,5
„Jerry catering service“	A	172	200	434,4	2,2	3,4	3,3

*Генотип/Genotype: A – алпина/Alpine; C – санска/Saanen; СБ – српска бела/Serbian White goat; Б – балканска/Balkan goat

**У табели су приказани резултати контроле млечности коза само за основне одгајивачке организације код којих је ова селекцијска мера реализована, односно које су оствариле право на одобрена средства/Table shows results of milk recording control only for breeding organizations in which this selection measure was realized.

У табели 11 приказане су просечне вредности мера телесног развоја, плодности и млечности коза по генотиповима.

Табела 11. Просечне вредности продуктивних параметара коза по генотиповима

Table 11. Average values for productivity of goats of different genotypes

Генотип/ Genotype	Телесна маса одраслих грла /body mass of goats (kg)	Плодност/ Fertility	Дуж.Лакт. (дана)/Lactation duration (days)	Укупна колич. Млека / Total milk yield (kg)	Мл.маст/Milk fat (%)	Протеин/Protein (%)	Дневна колич. Млека/ Daily milk yield (kg)	Маса тела јаради / body mass of kids (kg)		
								при рођењу/ at birth	Са 30 дана/ 30 days of age	При одлучењу/ at weaning
Алпина/ Alpine goat	48,4	1,5	215	466,7	3,7	3,2	2,2	2,6	8	17,6
Српска бела/ Serbian White goat	42,5	1,7	230	510,3	4	3,4	2,2	2,8	7	15,2
Балканска/ Balkan goat	41,3	1,3	189	306,5	4,1	3,1	1,6	2,4	6,5	15,2
Санска/ Saanen	54,7	1,6	196	593,1	3,6	3,2	3	3,3	8,1	18,3

На основу просечних вредности за продуктивност коза по генотиповима које су приказане у табели **11** може се закључити следеће:

- телесна маса одраслих грла коза алпске и санске расе налази се испод доњих граница вредности за расу, док је код балканске и српске беле расе у складу са стандардима расе,
- просечна плодност је била на доњој граници стандардних вредности код алпске и санске козе, док је код балканске козе била у оквиру стандарда расе, односно далеко изнад горње границе стандарда код српске беле козе,
- код српске беле и балканске расе, остварени резултати за укупну и дневну количину млека су у оквиру стандарда расе, док је код алпске и санске расе млечност била испод просечних вредности за расу. Алпска и санска раса имају већи генетски потенцијал за производњу млека, али постојећи услови држања и производње у екстензивнијим системима гајења ограничавају тај потенцијал.
- телесна маса јаради на рођењу и са 30 дана узраста се код свих испитиваних генотипова кретала у границама стандардних вредности за ове расе у нашим условима гајења, изузев телесне масе јаради алпске расе на рођењу, која је испод стандардних вредности за расу.

Код алпске расе коза, значајне варијације у производним својствима које се могу уочити из приказа у табелама **9** и **10**, условљене су, између осталог и различитим технологијама и системима гајења, нпр. попут разлике у времену одлучивања јаради или разлике у дужини лактације, али такође и способношћу контролних асистената да адекватно измере и евидентирају све производне параметре.

У табелама **12**, **13**, **14** и **15** приказане су просечне вредности мера телесног развоја, плодности и млечности коза по генотиповима у петогодишњем периоду.

Табела 12. Просечне вредности продуктивних параметара коза Алпске расе у петогодишњем периоду

Table 12. Average values for productivity of Alpine goats through five year period

Параметри (Parameters) / Година (Year)	Телесна маса одраслих грла/body mass of goats (kg)	Плодност/ Fertility	Дуж.Лакт. (дана)/Lactation duration (days)	Укупна колич. млека/ Total milk yield (kg)	Мл.маст/Milk fat (%)	Протеин/Protein (%)	Дневна колич. млека/ Daily milk yield (kg)	Маса тела јаради/ body mass of kids (kg)		
								при рођењу/ at birth	Са 30 дана/ 30 days of age	При одлучењу/ at weaning
2020.	50,97	1,5	219	459,52	3,66	3,18	2,10	2,63	8,23	18,06
2021.	50	1,4	208	484,7	3,7	3,2	2,2	2,8	8	17,7
2022.	48,1	1,4	213	476,3	3,7	3,2	2,2	2,8	8,1	17,5
2023.	48,6	1,4	212	465,6	3,7	3,2	2,2	2,6	8,1	17,7
2024.	48,4	1,5	215	466,7	3,7	3,2	2,2	2,6	8	17,6

Табела 13. Просечне вредности продуктивних параметара коза Санске расе у петогодишњем периоду

Table 13. Average values for productivity of Saanen goats through five year period

Параметри (Parameters) / Година (Year)	Телесна маса одраслих грла/body mass of goats (kg)	Плодност/ Fertility	Дуж.Лакт. (дана)/Lactation duration (days)	Укупна колич. млека/ Total milk yield (kg)	Мл.маст/Milk fat (%)	Протеин/Protein (%)	Дневна колич. млека/ Daily milk yield (kg)	Маса тела јаради/ body mass of kids (kg)		
								при рођењу/ at birth	Са 30 дана/ 30 days of age	При одлучењу/ at weaning
2020.	53,46	1,33	231	651,37	3,59	2,99	2,82	3,49	8,96	18,60
2021.	49,9	1,3	193	660,6	3,6	3,1	3,4	3,7	9,5	19,7
2022.	51,6	1,4	201	629,6	3,8	3,1	3,1	3,7	9,4	20
2023.	54,5	1,6	204	498,4	3,8	3,2	2,5	3,4	9,2	19,1
2024.	54,7	1,6	196	593,1	3,6	3,2	3	3,3	8,1	18,3

Табела 14. Просечне вредности продуктивних параметара коза Српске беле козе у петогодишњем периоду

Table 14. Average values for productivity of Serbian white goats through five year period

Параметри (Parameters) / Година (Year)	Телесна маса одраслих грла/body mass of goats (kg)	Плодност/ Fertility	Дуж.Лакт. (дана)/Lactation duration (days)	Укупна колич. млека/ Total milk yield (kg)	Мл.маст/Milk fat (%)	Протеин/Protein (%)	Дневна колич. млека/ Daily milk yield (kg)	Маса тела јаради/ body mass of kids (kg)		
								при рођењу/ at birth	Са 30 дана/ 30 days of age	При одлучењу/ at weaning
2020.	50,15	1,63	230	484,04	3,64	3,31	2,11	2,56	7,07	14,43
2021.	47	1,5	200	440,3	3,7	3,2	2,2	2,8	7,1	14,5
2022.	43,4	1,5	222	468,7	3,7	3,2	2,1	3,2	7,5	15,6
2023.	46,6	1,5	224	470,1	3,8	3,4	2,1	3	7,3	16,2
2024.	42,5	1,7	230	510,3	4	3,4	2,2	2,8	7	15,2

Табела 15. Просечне вредности продуктивних параметара коза Балканске козе у петогодишњем периоду

Table 15. Average values for productivity of Balkan goats through five year period

Параметри (Parameters) / Година (Year)	Телесна маса одраслих грла/body mass of goats (kg)	Плодност/ Fertility	Дуж.Лакт. (дана)/Lactation duration (days)	Укупна колич. млека/ Total milk yield (kg)	Мл.маст/Milk fat (%)	Протеин/Protein (%)	Дневна колич. млека/ Daily milk yield (kg)	Маса тела јаради/ body mass of kids (kg)		
								при рођењу/ at birth	Са 30 дана/ 30 days of age	При одлучењу/ at weaning
2020.	41,55	1,22	245	255,19	3,98	3,15	1,04	2,48	6,72	15,30
2021.	39,2	1,2	196	286,4	3,9	3,2	1,4	2,3	6,8	16,1
2022.	40,6	1,1	198	270,7	4,2	3,2	1,4	2,7	7,4	16,4
2023.	40,7	1,3	144	292,8	4,1	3,2	2	2,7	7	15,6
2024.	41,3	1,3	189	306,5	4,1	3,1	1,6	2,4	6,5	15,2

Вредности продуктивних параметара за алпску расу, приказане кроз петогодишњи период, биле су углавном константне и без значајних осцилација, али испод реалног производног потенцијала за расу. Код санске расе уочен је значајан пад млечности у **2023.** години у односу на претходни период, док је у **2024.** години остварено извесно повећање у количини млека, али које је и даље испод вредности утврђених у претходним годинама. Истовремено, незнатно је повећана плодност у последње две године, која је међутим и даље испод потенцијала расе, а у истом периоду уочено је и извесно повећање телесне масе одраслих грла коза. Вредности продуктивних параметара за српску белу козу биле су варијабилне када су у питању параметри телесне масе одраслих грла коза и јаради на одлучењу, док су остали параметри углавном били на истом или сличном нивоу, изузев количине произведеног млека и плодности које су у **2024.** години повећане. Код балканске козе вредности готово свих производних параметара су релативно константне, изузев плодности која је благо повећана у последње две године и млечности која је управо у **2024.** години била највиша.

Козарство, као грана сточарства, није у идеалном положају, што је последица вишедеценијске забране држања коза, неорганизованости самих произвођача, неулагања у ову производњу и несигурности у пласману производа. Козарска производња и даље је најприсутнија углавном на индивидуалним пољопривредним газдинствима и највише у виду екстензивне или полуинтензивне производње.

У новије време тек, овај вид производње почиње да се организује у оквиру фармских система и уз нешто интензивнију технологију гајења, што је позитивно, али је таквих система врло мало. Бројно стање уматичених грла коза значајно се повећало у протеклим годинама, међутим, сама производња није пратила овај тренд и производне карактеристике ових животиња су остале недовољно искоришћене. Ипак, повећање бројног стања представља значајан корак ка унапређењу саме производње у будућем периоду. Селекцијске мере могу имати ефекта само када се располаже довољним бројем грла. Производни потенцијал постоји, али се мора испратити, пре свега, селекцијом грла на већу производњу, као и одговарајућом технологијом гајења.

ТЕСТОВИ ПРИПЛОДЊАКА

У **2024.** години спроведена су **2** биолошка теста приплодњака алпино расе и **1** биолошки тест приплодњака балканске расе.

Биолошким тестом оцењује се приплодна вредност јарчева за преношење дегенеративних мана и наследне основе за појаву тешких јарења код коза.

Појава дегенеративних мана има велики негативни учинак јер врло често доводи до угинућа јаради, односно јарад треба у раној фази живота излучити из узгоја. Такође, појава тешких јарења код коза узрокује честа оштећења репродуктивног тракта мајке и може довести до угинућа и козе и јарета.

По сваком јарцу потребно је имати информације о најмање **30** случајно одабране јаради. Преглед јаради обавља се најкасније до **30** дана после рођења. Особине које се прате су: маса јаради, процена општег изгледа, виталност, присуство дегенеративних мана, а такође се региструју и компликације при јарењу.

Резултати биолошког теста приказани су у табелама **16** и **17**.

Табела 16. Биолошки тестови приплодњака по организацијама

Table 16. Biological tests of bucks by breeding organizations

Редни бр./ No.	Основна одгајивачка организација/ Breeding organization	Тетовир бр. Јарца/ Tattoo number of buck	ХБ број јарца/ HB number of buck	Раса/ Genotype	Власник/Owner
1.	„Ген” ДОО	9597/22	-	Алпино/ Alpine	Драган Ђурђевић, Сумраковац
2.	„Ген” ДОО	9723/22	J1122	Алпино/ Alpine	Веселин Драгуловић, Злот
3.	„Ген” ДОО	2298/22	-	Балканска/ Balkan	Видослав Миливојевић, Ново Село

Табела 17. Преглед резултата биолошког теста по грлима

Table 17. Results of the individual biological tests of bucks

Тетовир број јарца/Buck No.		9597/22	9723/22	2298/22
Укупан број јаради по јарцу/No. of kids per buck		36	39	45
Однос полова јаради/Sex ratio of kids	♀	13	24	33
	♂	23	15	12
Просечна дужина бременитости/Average gestation length (dana/days)		150	150	150
Просечна телесна маса јаради на рођењу/ Average body weight of kids at birth (kg)		4,1	1,8	1,8
Минимална телесна маса јаради на рођењу/Lowest body weight of kids at birth (kg)		3,1	1,3	1,2
Максимална телесна маса јаради на рођењу/Highest body weight of kids at birth (kg)		5,5	2	3,2
Опис јарета/Description of kids at kidding	Без мане/Without deficiencies	36	39	45
	Са маном/With deficiencies	-	-	-
	Мртворођено/Still born	-	-	-
Опис јарења/Description of kidding	Нормално/Normal	36	39	45
	Отежано/ Slightly difficult	-	-	-
	Тешко/Difficult	-	-	-

Значај спровођења тестова приплодњака у козарству, као и у другим гранама сточарства, је велики. Тестови омогућавају стицање реалног увида у стање мушког приплодног материјала. Међутим, годинама у назад се у козарству спроводи јако мали број биолошких тестова, док се перформанс тестови не спроводе уопште. На основу тако малог обима података не могу се извући никакви објективни закључци, нити се може стећи реалан увид у стање мушког приплодног материјала у козарству.

Главни разлози за неспровођење тестова приплодњака у козарству су: мала величина стада, непостојање тестних станица и репро-центара, одсуство примене вештачког осемењавања, али и недоследност основних одгајивачких организација у спровођењу контроле производних способности квалитетних приплодних грла.

У циљу унапређења ове гране сточарства у будућем периоду требало би већу пажњу посветити тестирању приплодњака, а посебно радити на организовању и отварању тестних станица за мале преживаре.

ПРИПЛОДНА ВРЕДНОСТ ЈАРЧЕВА

Процена приплодне вредности врши се помоћу линеарних мешовитих модела на основу прикупљених података и информација о квалитетним приплодним грлима које достављају основне и регионалне одгајивачке организације главној одгајивачкој организацији.

Процена приплодне вредности врши се за мушка квалитетна приплодна грла користећи податке о производним карактеристикама, идентитету и пореклу грла за чију исправност (поузданост) гарантују основна и регионална одгајивачка организација.

Приплодна вредност процењује се искључиво за грла која поседују потпуне податке о идентитету и производним карактеристикама.

Процена приплодних вредности јарчева спроведена је применом униваријантног модела оца (са и без поновљених мерења) уважавајући следеће параметре (утицаје): 1) фиксни: сезона рођења, година рођења, тип рођења, сезона јарења, година јарења, лактација по реду, трајање лактације у данима, година мерења, старост при мерењу, година припуста, старост при припусту; 2) случајни: јарац и стални утицај околине. Након израчунатих процена приплодних вредности формирани су индекси уважавајући релативни значај особина обухваћених одгајивачким циљевима.

У табелама **18, 19, 20** и **21** приказани су резултати процењених приплодних вредности за по **10** најбоље ранжираних јарчева по групама особина.

Табела 18. BLUP вредности и индекси особина пораста (телесне масе)

Table 18. BLUP values and indexes for body weight traits

ХБ број/ HB number	ИД број грла/ ID number	Паса/Breed	Особина/Trait				Индекс/ Index
			ТМ јаради на рођењу/BW at kidding	ТМ јаради са 30 дана/BW of kids at 30 days	ТМ јаради на одлучењу/ BW at weaning	ТМ јарца/ BW of buck	
J268	FRS610886669	A	0,280	2,047	1,707	14,659	128
J1114	FRS013981562	A	0,357	0,747	0,875	13,506	122
J366	FRS410603751	A	-0,219	-0,452	-0,292	17,280	122
J332	HRS110222308	A	0,291	2,241	4,418	3,611	119
J706	FRS412445730	B	0,077	1,947	2,936	6,545	119
J1090	HRS211051929	A	-0,013	1,429	1,283	8,842	118
J433	FRS411609278	A	-0,347	1,379	3,258	6,321	118
J670	IRS210302901	A	0,287	0,609	-1,085	13,576	118
J950	FRS212358489	A	0,599	0,784	0,900	9,763	118
J815	FRS213056728	A	0,270	-0,560	2,442	9,258	117

Легенда – А-алпино, Б-балканска, ТМ-телесна маса

Legend – HB-herd book number, A-Alpine, B-Balkan, BW-body weight

Табела 19. BLUP вредности и индекси особина плодности

Table 19. BLUP values and indexes for fertility traits

ХБ број грла/ HB number	ИД број грла/ ID number	Паса/Breed	Особина/Trait		Индекс/Index
			Плодност (годишња)/Fertility (annual)	Плодност (укупна)/Fertility (total)	
J908	FRS213440997	A	0,015	0,481	172
J1012	FRS714108184	A	0,015	0,459	169
J1043	FRS813973470	A	0,013	0,464	169
J1108	FRS814200857	A	0,015	0,406	161
J1077	FRS014122067	A	0,023	0,387	159
J1049	F013735067	A	0,030	0,004	105
J668	FRS312469640	A	0,017	0,010	104
J736	HRS410555720	A	0,009	0,015	104
J817	IRS410352813	A	0,018	0,011	104
J854	KRS410082733	A	0,014	0,013	104

Легенда – А-алпино, Плодност (годишња)-број јаради по јарцу годишње, Плодност (укупна)-број јаради по јарци током укупне производње

Legend – HB-herd book number, A-Alpine, Fertility (annual)-number of offsprings per buck per year, Fertility (total)-number of offsprings throughout entire production length of buck

Табела 20. BLUP вредности и индекси особина млечности

Table 20. BLUP values and indexes for milk traits

ХБ број/ HB number	ИД број грла/ ID number	Паса/Breed	Бр. кћерки/ No. of daughters	Особина/Trait					Индекс/ Index
				Млеко, кг/Milk, kg	Млечна маст, кг/Milk fat, kg	Млечна маст, %/Milk fat, %	Протеини млека, кг/Milk proteins, kg	Протеини млека, %/Milk proteins, %	
J356	BRS210276510	A	35	-25,208	-0,376	0,206	-0,911	-0,155	140
J592	FRS 912000167	СБ	86	-13,369	-0,655	-0,124	-0,651	-0,038	133
J541	BRS410134865	A	142	38,032	2,010	0,202	1,676	0,091	126
J655	HRS110604208	Б	145	92,272	2,394	-0,307	3,735	0,235	122
J827	FRS013034859	A	34	77,662	1,648	-0,245	2,054	0,008	119
J332	HRS110222308	A	46	-22,351	0,322	0,356	-0,438	0,054	118
J196	HRS510226107	A	201	-16,323	-0,374	0,058	-0,690	-0,199	116
J916	F513220693	A	33	-58,646	-0,745	0,043	-1,089	0,120	115
J1003	FRS013619014	A	65	-100,939	-3,888	-0,032	-2,632	-0,099	111
J334	HRS410222263	A	70	-35,703	-1,145	-0,126	-0,828	0,079	110

Легенда – А-алпино, СБ-српска бела, Бр. кћерки-број кћерки по јарцу

Legend – HB-herd book number, A-Alpine, SB-Serbian white, No. of daughters-number of daughters per buck

Табела 21. BLUP вредности и индекси особина екстеријера

Table 21. BLUP values and indexes for linear body traits

ХБ број грла/ HB number	ИД број грла/ID number	Паса/Breed	Особина/Trait							Индекс/ Index
			ВГ/ WH	ДТ/ BL	ШГ/ CW	ДГ/ CD	ОГ/ HG	ОЦ/ CBC	ОТ/ SC	
J578	FRS311872711	A	5,155	2,358	1,533	5,209	1,636	0,367	0,239	133
J904	HRS610879888	A	-0,176	-2,417	0,309	5,159	-2,104	0,293	0,214	124
J709	HRS710695069	A	3,254	3,883	0,653	2,601	3,456	0,395	0,296	122
J1018	FRS013285048	Б	3,388	2,484	0,603	2,812	1,580	0,123	1,019	121
J1081	HRS111180125	A	0,129	0,866	0,507	3,083	0,746	0,059	2,402	120
J707	HRS010561177	A	5,225	3,114	0,646	1,933	0,961	0,025	-0,256	118
J212	B410223809	A	1,131	0,823	1,046	2,208	1,547	0,095	0,864	117
J736	HRS410555720	A	0,134	-0,139	-0,697	2,798	0,980	-0,330	0,357	116
J1017	FRS113880649	A	1,364	1,756	-1,040	2,198	1,2029	0,142	0,091	116
J961	FRS913253567	A	1,608	3,817	0,329	1,356	0,777	0,119	1,915	115

Легенда – А-алпино, Б-балканска, ВГ-висина гребена, ДТ-дужина трупа, ШГ-ширина груди, ДГ-дубина груди, ОГ-обим груди, ОЦ-обим цеванице, ОТ-обим тестиса

Legend – HB-herd book number, A-Alpine, B-Balkan, WH-withers height, BL-body length, CW-chest width, HG-chest depth, HG-heart grith, CBC-cannon bone circumference, SC-scrotal circumference

Водећих **10** јарчева рангираних на основу укупног индекса за све посматране особине приказано је у табели **22**.

Табела 21. Укупни индекси свих посматраних особина за 10 прворангираних јарчева
Table 21. Total indexes for all traits in 10 best ranked bucks

ХБ број/НВ number	ИД број/ ID number	Rasa/ Breed	Indeksi/Indexes				
			Млечност/ Milk traits	Телесна маса/ Body weight traits	Плодност/ Fertility traits	Екстеријер/ Linear body traits	Укупни /Total
J724	IRS610298550	A	68,159	0,301	0,001	-1,477	136
J628	HRS710453964	A	47,594	1,171	-0,005	0,316	126
J891	HRS010824385	A	33,119	0,342	0,001	0,563	118
J1029	FRS513473730	A	29,119	0,930	-0,001	2,321	117
J709	HRS710695069	A	24,001	-0,681	0,002	4,379	115
J860	FRS612962534	A	28,429	0,679	-0,021	-1,652	115
J1036	FRS813473828	A	21,530	0,443	0,0004	1,272	113
J831	FRS913034843	A	21,221	1,229	0,003	0,227	112
J546	FRS811285240	A	18,075	-0,417	-0,007	0,212	110
J616	FRS812222150	A	17,640	1,434	-0,021	-1,006	110

Легенда – А-алпино

Legend – HB-herd book number, A-Alpine

ЗАКЉУЧАК

На основу свих приказаних података може се закључити да је програм мера за спровођење одгајивачког програма у **2024.** години према плану готово у целости реализован. Конкурсом су одобрена средства за спровођење селекцијских мера код **45** основних одгајивачких организација, при чему су све и оствариле право на одобрена средства у одређеном обиму.

У **2024.** години било је **13.544** уматичених грла коза које су биле под селекцијским смотрама основних одгајивачких организација обухваћених конкурсом, док је број уматичених грла коза које нису биле обухваћене конкурсом износио **2.373**, што заједно чини укупну матичну популацију од **15.917** грла. У односу на **2023.** годину тај број је смањен, односно дошло је до смањења величине матичног запата за око **1,8%**. Иако ово смањење није алармантно, од суштинске важности је да се спречи даљи пад, односно да се настави тренд повећања бројног стања који је био присутан претходних година. Селекцијске мере могу имати ефекта само када се располаже довољним бројем грла. У малим популацијама врло је тешко постићи жељени ефекат селекције, првенствено јер је тешко од малог броја грла одабрати она најквалитетнија, односно избор је ограничен. Зато је један од важнијих корака за даљу успешну селекцију у козарству укупњавање стада коза. Производни

потенцијал постоји, али се мора испратити, пре свега, селекцијом грла на већу производњу, као и одговарајућом технологијом гајења.

Извесно повећање матичног запата коза које је било евидентно у претходним годинама остварено је, пре свега, захваљујући подстицајним средствима које држава исплаћује одгајивачима за квалитетна приплодна грла коза која се налазе под контролом производних својстава. То недвосмислено указује на чињеницу да су финансијски чиниоци најважнији мотив за популаризацију овог вида сточарске производње. Међутим, треба имати у виду да је тај број је и даље недовољан и испод реалних могућности које наша земља има за козарску производњу. То значи да у наредном периоду треба и даље наставити са улагањима у ову производњу, како у финансијском смислу, тако и у смислу струке и кадрова. Поред директних новчаних средстава, која се исплаћују индивидуално одгајивачима, неопходно је сагледати и ширу слику и улагати и у организационом смислу на нивоу државе, попут инфраструктуре, секундарне производње, односно прераде производа од коза, и пласмана добијених производа, што одгајивачи наводе као највеће проблеме који коче развој козарске производње.

Протекле године јесу донеле запажене промене у ставовима око гајења коза и прилазима заснивању козарске производње, али козарство још увек није довољно сагледано, нити организационо осмишљено. Свакако, водећи и најважнији проблем козарске производње је немогућност адекватног пласмана производа од коза, посебно млека. У годинама када је цена млека ниска, произвођачи се одлучују само на производњу јаради за месо, што последично доводи до проблема са вименима и до прекида у континуитету производње, посебно код високомлечних раса, због чега козе у наредним годинама не могу да остваре свој пун потенцијал за производњу млека.

Неопходно је да се на дуже стазе произвођачима омогући један заокружен процес, од примарне производње, преко прераде, до пласмана, који ће бити сигуран и одржив, како би могли да буду самостални и сигурни у производњи која неће зависити само од подстицаја и субвенција државе. Такође, требало би подстицати и стимулисати произвођаче да се удружују и праве тржишне мреже које би биле препознате и подржане од стране државе.

Интезивирање козарства до нивоа индустријске производње у Србији није извесно у овом тренутку јер не постоји могућност адекватног пласмана козарских производа. Козарство је грана сточарства у коју се, из тих разлога, јако мало улаже. То се мора узети у обзир када се разматра производност коза које се тренутно налазе у производњи. Иако расе попут алпино и санске козе имају висок генетски потенцијал за производњу, нереално је очекивати да ће тај потенцијал бити у потпуности искоришћен без значајнијих улагања у производњу и потпуне реконструкције козарског сектора. У Србији, као и у већини осталих земаља Европе, козје млеко не може бити конкурентно крављем, било по конзумацији, било по цени. Ипак, козарство представља одличан ресурс за чистију органску производњу. Када се екстензивно узгајају у природним системима испаше, козе помажу у одржавању земљишта, обликују крајолик, редукују употребу необновљиве енергије и дају производе изванредне биолошке вредности. По питању еколошки чистије производње аутохтоне расе коза су најважније јер су најбоље прилагођене различитим пашним екосистемима. Ове расе такође доприносе неговању културолошке и етнолошке традиције, као и типичних производа. Из тих разлога, очување генетичких ресурса коза морало би да буде препознато од стране свих субјеката учесника у козарству Републике Србије, а највише од стране саме државе и водећих државних органа. Правовремено расписивање Јавног позива за подстицаје одгајивачима за очување животињских генетичких ресурса у Републици Србији, као и повећање износа подстицајних средстава, је од кључног значаја за ублажавање тешког и неизвесног положаја фармера који гаје угрожене расе домаћих животиња, а самим тим и за опстанак ових раса. У напорима за очување животне околине који се предузимају на

глобалном светском плану, аутохтоне расе и ендемске врсте постају један од главних фокуса. Осим тога, квалитет производа који ове расе обезбеђују значајан је и као економски чинилац. Према томе, очување генетичких ресурса представља инвестирање у будућност.